

W. Lanszweert

BOUWEN VAN EEN BUYSSCHIP

Lanck in de kyele: dry en zestigh voeten en alf. (1)

De lengte van de kiel bedroeg dus $63,5 \times 30 = \underline{19,05 \text{ m.}}$

Wydte buyten inhoutten (2): achttien voeten.

De breedte was dus: $18 \times 30 = \underline{5,40 \text{ m.}}$

Onder syn balcken van op de kyele af, en af de groote mast: elf voeten.

De holte was dus: $11 \times 30 = \underline{3,30 \text{ m.}}$

Het leveren van deselve kyele van goet holmen hout hooghe van vooren met sponsyngen (3) medebegrepen eenen voet en alf, achter hooghe een voet dry duymen; dick thien duymen, van een stuck is 't mogelyk. Er werd dus voorkeur gegeven aan een kiel uit één stuk.

De hoogte van de kiel vooraan bedroeg: $1,5 \times 30 = \underline{45 \text{ cm.}}$

De hoogte van de kiel achteraan was: 1 voet = 30 cm + 3 duym (10 duym in 1 voet) = $13 \times 3 = \underline{39 \text{ cm.}}$ De hoogte van de kiel was dus blykbaar aflopend van voor naar achterstevan.

De dikte van de kiel bedroeg: 10 duymen = $10 \times 3 = \underline{30 \text{ cm.}}$

Het voorstevan lanck langhst de ronde gemeten en buytencant (4) zevenentwintigh voeten, dick thien duym, breed van boven drie voet en half ende van onder twee voet en half met de sponsyngen medegenomen.

De lengte v.d. voorstevan langs de gebogen buitenlijn: 8,10 m.

De dikte van de voorstevan bedroeg $10 \times 3 = \underline{30 \text{ cm.}}$

De breedte van de voorstevan bovenaan $3,5 \times 30 = \underline{1,05 \text{ m.}}$

De breedte van de voorstevan onderaan $2,5 \times 30 = \underline{75 \text{ cm.}}$

't Achterstevan lanck achttien voet en acht duym, dick thien duym, van onder met de sponsyngen twee voet, van boven twaelf duym.

De lengte van de achterstevan: $18,8 \times 30 = 5,64 \text{ m.}$

De dikte van de achterstevan: $10 \times 3 = \underline{30 \text{ cm.}}$

De breedte van de achterstevan bovenaan: $12 \times 3 = \underline{36 \text{ cm.}}$

De breedte van de achterstevan onderaan: $2 \times 30 = \underline{60 \text{ cm.}}$

2: inhoutten: spanten

3: sponsyngen: sponnyngen: gleuf waar buitenhuidplanken in passen

4: de voorstevan had dus blykbaar een gebogen vorm (inderdaad te zien op oude afbeeldyngen)

De vloerstukken (5) in het midden hooghe thien duym, op d'eynden negen duym alles vierkant gerekent, lanck elf voeten en alf d'een door d'ander, zeven vloerstukken tusschen de koppelingen (6).

De hoogte en de dikte van de wrangen: in het midden, dus ter hoogte van de kiel : $10 \times 3 = \underline{30 \text{ cm.}}$, aan de uiteinden: $9 \times 3 = \underline{27 \text{ cm.}}$

De lengte van de wrangen: $11,5 \times 30 = \underline{3,45 \text{ m.}}$

De vloerstukken (wrangen) kenden dus een schuin verloop langs alle zijden en dit, van het midden gemeten, dunner wordend naar de uiteinden toe.

De buyckstukken (7) lanck van achter te voren seven en acht voet, dicke tot boven toe negen, achte, seven, sesse, vyf en vier duymen viercant.

De achterste buickstukken hadden een lengte van $8 \times 30 = \underline{2,40 \text{ m.}}$

De lengte van de voerste buickstukken bedroeg $7 \times 30 = \underline{2,10 \text{ m.}}$

De buickstukken, verlenging van de wrang tot algehele spant, hadden dus, vanaf de wrang tot aan de top afnemende maten: 27 cm., 24 cm., 21 cm., 18 cm., 15 cm. en 12 cm. De totale spant had een vierkante vorm met gelijkmatig afnemende afmetingen van 30 cm. in het midden van de kiel tot 12 cm. aan de top.

Vijf vershot van inhoutten sonder de cluysstukken (8) vooraen, neffens het loos steven vooren en achter van het selve volgens ordonnantie van d'aanbesteders en hunnen gecommiteerden baes.

Deze 5 inhouten, zonder de kluisstukken, worden gemaakt volgens de gegevens van de aanbesteder en de door hen aangestelde baas.

Het onderste berckhout (9) breeet acht duym, dicke vijf duym.

-
- 5: *vloerstuk: wrangen, deel van de spant dat op de kiel staat*
 6: *koppelingen: inpassingen, (koppelingen tussen voorsteven en kiel en tussen achtersteven en kiel)*
 7: *buyckstuk: deel van een spant, verlenging vanaf de wrang tot boven toe, soms spreekt men van onder- en bovenbuickstukken*
 8: *cluysstuck: kluisstuk: stukken welke dienen om iets af te zonderen, om een kluis te maken, bv. een ankerkluis = een gat in de boeg waardoor de ankerketting loopt.*
 9: *berghouten: dikste gangen van de buitenhuid.*

Breedte onderste berghout: $8 \times 3 = 24 \text{ cm.}$

Dikte van dit berghout: $5 \times 3 = 15 \text{ cm.}$

Het **tweede berckhout** breedt zeven duym, dicke vijf duym.

Dus **breedte:** $7 \times 3 = 21 \text{ cm.,}$ **dikte:** $5 \times 3 = 15 \text{ cm.}$

Het **derde berckhout** breet zes duym en half, dicke vier duym en half.

Dus **breedte:** $6,5 \times 3 = 19,5 \text{ cm.,}$ **dikte:** $4,5 \times 3 = 13,5 \text{ cm.}$

't Heel **opperste berckhout** aen het eynde van d'inhoutten breet vier duym, dicke dry duym.

Dus **breedte:** $4 \times 3 = 12 \text{ cm.,}$ **dikte:** $3 \times 3 = 9 \text{ cm.}$

Dit schip had dus vier berghoutsgangen.

De **mastbalck** breet thien duym, dicke op en neere zeven duym.,

breed: $10 \times 3 = 30 \text{ cm.,}$ **dik:** $7 \times 3 = 21 \text{ cm.}$

Het saethout (10) van één stuk lanck vijftigh voet, breet twee voet, dicke zeven duym.

Het **zaathout** was dus $50 \times 30 = 15,00 \text{ m. lang,}$ het was $2 \times 30 = 60 \text{ cm breed}$ en $7 \times 3 = 21 \text{ cm dik.}$

De achterste balcke van de kocker (11), daer de mast in vaert, breet thien duym en op en neer zeven duym.

De **achterste balk van de mastkoker** was dus $10 \times 3 = 30 \text{ cm. breed}$ en $7 \times 3 = 21 \text{ cm. dik.}$

De ander balcken alven het deck breet acht duym en dick seven duym.

De **dekbalken** waren dus $8 \times 3 = 24 \text{ cm. breed}$ en $7 \times 3 = 21 \text{ cm. dik.}$

De cantstreeken (12) dicke twee duym en alf, d'ander plancken meer boven toe sonder het berckhout twee duym dicke.

-
- 10: *saethout: zaathout: langsscheeps verband over alle wrangen heen om deze stevig op hun plaatst te houden.*
- 11: *kocker: koker, waar de mast in past. Dit betekent dat de mast gestreken kon worden. Een buys was een haringschip dat viste met de vleet. Dit stel drijvende netten moest zo stil mogelijk in het water hangen. Men kon dus de mast strijken om rukken op het schip te vermijden. Vandaar de aanwezigheid van de mastkoker.*
- 12: *cantstreek: kantstrook: buitenplank van de romp*

De huidplanken tussen kiel en eerste berghout waren dus $2,5 \times 3 = 7,5$ cm dik en de andere planken, meer naar boven toe, met uitzondering van het berghout, waren $2 \times 3 = 6$ cm. dik.

De streeke plancken tusschen de twee onderste berckhouten, eerste en tweede berckhout, twee duym dicke: $2 \times 3 = 6$ cm.

De streeke tusschen het tweede en derde berckhout, een duym en alf dicke, zijnde $1,5 \times 3 = 4,5$ cm.

De plancken van het derde berckhout tot aen het vierde heel boven een duym en alf dicke, dit is eveneens 4,5 cm.

De kimerwaeghers (13) van binnen in het ruym dicke twee duym en alf.

Deze kimwegers zijn dus $2,5 \times 3 = 7,5$ cm. dik.

Van de kimwaegers naer het coolswyn (?) eenen voet en alf dicke.

De plancken van de weegeringe naer de backweegers (?) eenen duym en alf dicke.

De balckenweegers dicke twee duymen en alf, of $2,5 \times 3 = 7,5$ cm. (wegers onder de dekbalken?).

Het staende weeg (?) twee duym en alf dicke.

Het waeterboort (14) twee duym en alf dicke zijnde $2,5 \times 3 = 7,5$ cm dik.

Loose (15) stevens, achter en vooren, ses duym dicke, zijnde $6 \times 3 = 18$ cm. dik, volgens den swier van de stevens onder en boven soo breed als mogelick is.

Een bandt vooren en achter in het midden, acht duym dicke naer d'eynde een weynigh dinder (dunner) met nogh een dito bandt van vooren en achter leegher van de selve dicke. (wegers over de binnezijde van de spanten in langtsrichting?, vgl kimweger?)

De knien (16) soo dicke als sy geven connen, in den hals geven zij acht duym wat overeenstemt met $8 \times 3 = 24$ cm.

-
- 13: kimerwaegher: kimweger: kim: begin van de ronding van de romp. weger = balk., kimwegers = balken in langsscheepse richting die over de wrangen liggen ter hoogte van de kim.
- 14: waterboord of watergang: plank ingewerkt in de dekbalken
- 15: loose stevens: losse stevens of binnenstevens
- 16: knieën: kromhouten, verbindingsteunen

De keirsbynckstucken (17) van de kocker van de groote mast lanck achthien voet op en neere soo dicke als de balcken dweers, scheeps seven duym. Deze stukken zijn dus $18 \times 30 = \underline{5,40 \text{ m. lang}}$ en $7 \times 3 = \underline{21 \text{ cm dik}}$. De groote scheersstucken (18) van het groot binck (19) (?) seven voet en half, dicke ses en vijf duym, dus $7,5 \times 30 = \underline{2,25 \text{ m. lang}}$ en 18 en 15 cm. dik.

De scheersstucken van het voor- en achterbinck (?) lanck dry voet en alf, dicke vyf en vier duym, ingelaeten in de balcken van onder de plancken van het deck. Deze stukken zijn dus $3,5 \times 30 = \underline{1,05 \text{ m. lang}}$ en 15 en 12 cm. dik.

De scheersstucken op het deck (?) vooren acht duym hooghe, dick vyf duym. Deze stukken waren dus 24 cm. hoog en 15 cm. dik.

De scheersstucken van het groot binck (?) bovenop het deck hooghe acht duym, dick ses duym, dus 24 cm. hoog en 18 cm. dik.

De scheersstucken van het achterbinck (?) hooghe ses duym en breet vier duym, dus 18 cm. hoog en 12 cm. breed.

De balcken van de cayhutte (20) soo vele als het werck vereischt al dicke vyf duym en vyf duym vierkant. Dit waren dus vierkante balken met een zijde van 15 cm.

De bough (21) moet van vooren en achter heel gevoegd syn volgens contentement met planken van twee duym dicke. Deze planken waren dus 6 cm. dik.

Het hout te leveren voor de spille (22) en voor het roer al van eycken hout, omtrent de bough met syn bollaerden (23) een bedingh balck (24) vooren.

Item de wintboomen tot dito spille (25) van goet esschen hout met vier te waernoot. (?)

-
- 17: *keirsbynckstucken: stukken die het gat voor de mast vormen*
 18: *scheersstucken: stukken waar scheers (bouten) ingepast worden.*
 19: *binck: ruim*
 20: *cayhutte: kajuit*
 21: *bouch: boeg*
 22: *spille: winde: spil, inrichting om netten binnen te winden.*
 23: *bollaerden: houten uitstekende kop om trossen aan te leggen.*
 24: *betingbalk: balk om ankerketting aan te bevestigen*
 25: *wintboomen: spaken om het spil te bedienen*

Voor het deck, d'ijcken grieten (26) tusschen de balcken daer die wesen moesten van ses duym breed en vier duym dicke, dus 18 cm. breed en 12 cm. dik.

Eycken planken tot het groot binck een duym dicke, drooghe sonder speck met scheersstukken rondom dito bincke ende d'ander bincken insgelycx. Dus: eiken planken voor het groot ruim, en voor de andere ruimen, te leveren droog en zonder speck, met een dikte van 3 cm.

Twee kraenbalcken (27) vooren met syn bodens op syden die d'er noodig syn.

Een verdobbelinghe vooren aen de bough van vier à vyf voet lanck, dicke twee duym tegen het vrijven van het ancker, deze verdubbeling van de buitenhuid mat dus 1,2 m à 1,5 m. en was gemaakt met planken van 6 cm. dik.

De knien die tegen de stevens op de kyele commen vooren en achter lanck thien voet, hooghe in het midden een voet, dicke de weersscheeps twee voet. De knieën tegen de stevens waren 3 m. lang, de hoogte in het midden was 30 cm. en de dikte dwarsscheeps 60 cm. (?)

Voorts het hout noodigh tot de anckerstocken en al het hout noodigh tot een bootje.

Al het bovengeschreven van goet eycken hout gewassen (gegroeid) in desen lande van de beste specie, niet speckigh, wint, scherrigh, niet schaligh noch leckigh (28) ende sonder fauten behalvens de kyele (kiel) ende plancken onder waeter die sullen moghen syn van olmen hout oock van de beste specie sonder fauten als vooren synde alle de maeten hiervooren van thien duym in een vlaemsche voet alles blijvens hout (29).

26: *grieten: klamaai: eiken leggers tussen twee balken*

27: *kraenbalcken: kraanbalk: zowel aan stuur- als aan bakboordzijde steekt vooraan een kraanbalk uit. Deze balk is bedoeld om het anker te dragen wanneer het is opgewonden.*

28: *beste specie: beste soort
speckigh: vettig, harsachtig
wint: gescheurd
scherrigh: krom
schaligh: blauwuitslaand hout, rotte plekken
leckigh: niet dicht*

29: *blijvens hout: hout na afwerking*

De plancken van het deck van de goede prijsplancken dicke twee duym van dryentwintigh ende vierentwintigh voeten lanck, sonder speck. De te leveren dekplanken moesten dus 6 cm. dik zijn en een lengte hebben van 6,9 m. en 7,2 m.

De schutsels van het vooronder (30) met de gonne van cayhutte (kajuit) al goed drooghe copernycksche delen (31) sonder speck.

De plancken van de camer (?) een duym en half blyvens hout.

Den aennemer sal leveren moye copernycksche delen sonder speck tot maeken van de cayhutte en het vooronder voor de matroosen alles ten contentement van de besteders met een lysten van eycken twee duym plancken, dus 6 cm., om vier in te maken in het vooronder.

Ende voorts de schutsels van de casckens al van deughdelyck root coperenycksche drooghe delen.

De vullinge in het ruym langst het saethout (zie hoger) van greyne (32) een duym en alf plankcen sonder speck. Deze plancken waren dus 4,5 cm. dik.

Ende voorts al het hout noodigh tot bouwen van dito buysschip hier vooren niet ghespecificeert, te leveren de gesaeghde delen door den aennemer voor de mallen ende houc van het voorstevan.

Item alle blocken noodigh om het schip op stapel te stellen en 't hout noodigh om het schip in 't water te loopen te leveren door de aennemer.

Het hout te leveren van goet droogh eycken tot maeken van de naeghels (33) noodigh tot dese bouw.

30: *vooronder: voorkooien, slaapgelegenhed, 'schaftekot'*

31: *copernycksche delen: deelhout van de beste soort*

32: *greyne: grenen hout, den, 'deel'*

33: *er werden dus nog houten nagels gebruikt bij de bouw van deze buis*

Voorts in cas bevonden wert dat er eenigh hout door de aannemer ghelevert wierde niet ter trouwe te syn hetwelck door de besteders niet goet gekeurt en wierde, sal den aannemer het selve aen hem behouden voor syn verrekeninghe ende binnen de acht daghen ander in de platse te leveren op peyne dat de besteders sullen gerecht syn schaedens en intresten te pretenderen, ter taxatie van twee baesen timmerlieden ende twee kooplieden te kiezen van wedersyden (34) (ende dat de besteders bovendien sullen vermoghen het selve hout aenstonts te coste van de aannemer daer het becommelyck is.) (?)

De keyle voor- en achterstevens saethout waerstucken, en spruyten met al hetgonne dat er tot opstellen van het schip noodigh wert, sal moeten geleverd worden binnen den tydt na een maend naer daete desen ende de reste van het aengecommen hout t'elcken precies te leveren veerthien daegen naer advertentie van de besteders. (35)

Den aannemer sal verobligiert syn naer den overslagh te stellen goede borghe voor syne aennemynghe ende tot verhael van alsulcke schaedens ende intresten als er door syne negligentie soude connen resulteren. (36)

-
- 34: *In geval dat er vastgesteld wordt dat het hout dat door de aannemer geleverd wordt niet voldoet aan de gestelde eisen, zal de aannemer het hout terugnemen en binnen de acht dagen een andere hoeveelheid in de plaats leveren. Indien dit niet gebeurt zullen de aanbesteders gerechtigd zijn schadevergoeding en intresten te eisen. Twee bazen timmerlieden en twee kooplieden door beide partijen aan te stellen zullen oordelen in geval van betwisting.*
- 35: *Al het hout dat nodige is om de bouw van het schip in een eerste fase aan te vatten, zoals kiel, voor- en achterstevens, zaathout, enz., zal geleverd worden binnen de maand na datum van de aanbesteding. De rest zal telkens geleverd worden veertien dagen na verzoek van de aanbesteders.*
- 36: *Na toewijzing dient de aannemer een degelijke brog te stellen. Die borg moet hem in staat stellen om alle schade en intersten welke zouden kunnen voortvloeien uit zijn nalatigheid te kunnen vereffenen.*

Den minsten insteker sal proffiteren thien ponden grooten Vlaemsch courrant blyvende danof het twaelfste deel ter tafele. (?)

Den aennemer sal hebben voor een nieuwen hoet dry pistolen van negen guldens wisselgelt yeder. (?)

De betaelinghe sal gebeuren in vier payementen, (37) te weten: het eerste soo haest een derde van het hout geleverd wert, het tweede payement als er twee derden sullen geleverd syn, het derde payement op de leste leveringhe ende het vierde payement een maent naer het voltrecken van het werk.

Voorts reserveren d'aennemers hunnerwaerts de faciliteyt van te mogen nemen den naerlesten verleeper of ander verleeper in de plaetse van den lesten verleeper sonder verobligiert te wesen daer van eenige redenen te moeten geven. (38)

Sullende alle het hout door de aennemers moeten geleverd worden tot op den werf.

Actum in Nieupoort den 22 January 1728.

bronnen:- De Compagnie van Vischvaart, Juul Filliaert, 1929
 - Encyclopedie van de Zeilvaart
 - Woordenboek scheepsbouw, B.J. Tideman, 1861

bewerking: Willem LANSZWEERT

37: *payement: betaling*

38: *uit deze tekst blijkt dat de aanbesteders de levering kunnen toewijzen aan de laagstbiedende, zelfs na toewijzing van de aanbesteding en dit zonder dat zij verplicht zijn zich te verantwoorden.*